

Maharashtra Board Class 12 Marathi Question Paper with Solutions(Memory Based)

Time Allowed :3 Hours

Maximum Marks :100

Total questions :35

General Instructions

Note :

1. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
2. कैलकुलेटर का उपयोग वर्जित है ।
3. प्रश्नों के दाईं ओर दिए गए अंक पूर्ण अंक दर्शाते हैं ।
4. बहुविकल्पीय प्रश्नों (प्रश्न संख्या 1(ए)) के मामले में केवल पहले प्रयास का मूल्यांकन किया जाएगा और उसी के लिए अंक दिए जाएंगे ।
5. प्रत्येक बहुविकल्पीय प्रश्न के लिए, उपप्रश्न संख्या सहित सही विकल्प (A), (B), (C) या (D) को उत्तर के रूप में लिखना है ।
उदाहरण के लिए : (i) (A), (ii) (B), (iii) (C)
6. जहां भी आवश्यक हो, वैज्ञानिक रूप से सही और लेबल युक्त आरेख बनाए जाने चाहिए ।

1. 'वेगवशता' पाठाच्या आधारे अतिवेगामुळे होणारे शारीरिक व मानसिक दुष्परिणाम स्पष्ट करा.

Correct Answer : अतिवेगामुळे मनुष्याच्या शरीरावर तसेच मनावर गंभीर दुष्परिणाम होतात. शरीर थकते, रोगांना आमंत्रण मिळते ; तर मन अस्थिर, चंचल व तणावग्रस्त बनते. त्यामुळे जीवनातील संतुलन नष्ट होते.

Solution :

Concept : 'वेगवशता' या पाठात आधुनिक जीवनातील अतिवेग, घाईगडबड आणि सतत धावपळ यामुळे मानवाच्या आरोग्यावर आणि मानसिक स्थितीवर होणारे परिणाम स्पष्ट केले आहेत. जीवनातील नैसर्गिक गती सोडून कृत्रिम वेग स्वीकारल्यास शरीर आणि मन यांचा समतोल बिघडतो.

Step 1 : शारीरिक दुष्परिणाम —

- सततच्या घाईमुळे शरीराला पुरेशी विश्रांती मिळत नाही.

- थकवा, अशक्तपणा आणि विविध आजार वाढतात.
- पचनक्रिया बिघडते व आरोग्य खालावते.
- झोपेचा अभाव निर्माण होऊन शरीराची कार्यक्षमता कमी होते.

Step 2 : मानसिक दुष्परिणाम —

- मन अस्थिर व चंचल बनते.
- ताण, चिंता आणि अस्वस्थता वाढते.
- विचार करण्याची क्षमता कमी होते.
- जीवनातील आनंद हरवून माणूस यांत्रिक बनतो.

Step 3 : निष्कर्ष — अतिवेगामुळे माणूस नैसर्गिक जीवनशैलीपासून दूर जातो. संयमित गती, विश्रांती आणि संतुलित जीवनपद्धतीच खऱ्या आरोग्याचे व मानसिक शांततेचे आधार आहेत.

Quick Tip

साहित्याधारित प्रश्नांमध्ये उत्तर लिहिताना (१) पाठातील मुख्य विचार ओळखा, (२) मुद्द्यांमध्ये स्पष्टीकरण द्या, (३) शेवटी निष्कर्ष लिहा. यामुळे उत्तर अधिक स्पष्ट व गुणात्मक बनते.

2. 'आयुष्याचा आनंद प्रत्येकाच्या अंतरंगात असतो', या विधानाचा तुम्हाला समजलेला अर्थ स्पष्ट करा.

Correct Answer : आयुष्याचा खरा आनंद बाह्य सुखसुविधांमध्ये नसून तो मनाच्या समाधानात, सकारात्मक दृष्टिकोनात आणि स्वतःच्या अंतरंगातील शांततेत असतो.

Solution :

Concept : या विधानाचा आशय असा आहे की आनंद हा बाह्य वस्तूंवर अवलंबून नसतो, तर तो आपल्या विचारांमध्ये, वृत्तीमध्ये आणि जीवनाकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोनात दडलेला असतो. माणूस बाहेर आनंद शोधत राहतो ; परंतु समाधान, कृतज्ञता आणि आत्मस्वीकार यातूनच खरा आनंद निर्माण होतो.

Step 1 : बाह्य सुख आणि खरा आनंद यातील फरक —

- संपत्ती, पद, कीर्ती किंवा भौतिक सुखे तात्पुरता आनंद देतात.
- ती नष्ट झाली की मन पुन्हा अस्वस्थ होते.

Step 2 : अंतरंगातील आनंदाचे स्वरूप —

- समाधान, साधेपणा आणि कृतज्ञता यामुळे मन प्रसन्न राहते.
- सकारात्मक विचारसरणी जीवनातील अडचणीही हलक्या वाटू देते.
- स्वतःशी सुसंवाद आणि आत्मविश्वास यांतून अंतःशांती मिळते.

Step 3 : जीवनासाठी संदेश — माणसाने आनंद बाहेर शोधण्याऐवजी स्वतःच्या मनाचा विकास करावा. ज्याला स्वतःमध्ये समाधान सापडते, तो कोणत्याही परिस्थितीत आनंदी राहू शकतो.

Quick Tip

अशा मूल्याधारित प्रश्नांत विचाराचा अर्थ → उदाहरणात्मक स्पष्टीकरण → जीवनातील संदेश या क्रमाने उत्तर लिहिल्यास उत्तर अधिक परिणामकारक होते.

3. 'शोध' कथेतील 'अनु' या पात्राचे स्वभाववैशिष्ट्ये तुमच्या शब्दांत मांडा.

Correct Answer : 'अनु' ही जिज्ञासू, संवेदनशील, विचारशील आणि चिकाटीची मुलगी आहे. सत्याचा शोध घेण्याची तिची वृत्ती तिला वेगळी ठरवते.

Solution :

Concept : कथेत पात्रचित्रण करताना त्या पात्राच्या विचार, वर्तन, भावना आणि कृती यांच्या आधारे त्याचे स्वभाववैशिष्ट्ये स्पष्ट केली जातात. 'शोध' कथेतील अनु हे असेच शोधक वृत्तीचे प्रतिनिधित्व करणारे पात्र आहे.

Step 1 : जिज्ञासू वृत्ती —

- अनु सतत प्रश्न विचारते आणि गोष्टींचा मूळ अर्थ समजून घेण्याचा प्रयत्न करते.
- तिला नवीन गोष्टी जाणून घेण्याची तीव्र इच्छा असते.

Step 2 : विचारशील आणि संवेदनशील स्वभाव —

- ती प्रत्येक गोष्टीकडे केवळ वरवर पाहत नाही, तर तिचा सखोल विचार करते.
- इतरांच्या भावना समजून घेण्याची तिच्यात संवेदनशीलता आहे.

Step 3 : चिकाटी आणि शोधक वृत्ती —

- अडचणी आल्या तरी अनु मागे हटत नाही.

- सत्य शोधण्याची तिची जिद्द आणि धैर्य तिच्या व्यक्तिमत्त्वाला ठामपणा देते.

Step 4 : निष्कर्ष — अनु हे पात्र जिज्ञासा, चिंतनशीलता आणि सत्यशोधन यांचे प्रतीक आहे. तिच्या स्वभावातून जीवनात प्रश्न विचारण्याची आणि ज्ञानाचा शोध घेण्याची प्रेरणा मिळते.

Quick Tip

पात्रवर्णन लिहिताना (१) प्रमुख गुण ओळखा, (२) प्रत्येक गुणास छोटा आधार द्या, (३) शेवटी त्या पात्राचा संदेश लिहा. यामुळे उत्तर सुसंगत व प्रभावी बनते.

4. 'आकाशी झेप घे रे' या कवितेचे खालील मुद्द्यांच्या आधारे रसग्रहण करा :

1. कवितेचा विषय व मध्यवर्ती कल्पना.
2. कवितेतील आवडलेली ओळ.
3. कवितेतून मिळणारा संदेश.

Correct Answer : ही कविता माणसाने ध्येय उंच ठेवून भीती, मर्यादा व न्यूनगंड झुगारून प्रगतीसाठी झेप घ्यावी, असा प्रेरणादायी संदेश देणारी आहे.

Solution :

Concept : रसग्रहण करताना कवितेचा भावार्थ, कवीची कल्पना, आवडलेले सौंदर्यदर्शन आणि जीवनमूल्यांचा संदेश समजून मांडला जातो. ही कविता प्रेरणादायी स्वरूपाची असून मानवाला उन्नतीकडे वाटचाल करण्याचे आवाहन करते.

Step 1 : कवितेचा विषय व मध्यवर्ती कल्पना —

- कवितेचा मुख्य विषय म्हणजे उच्च ध्येयाची आकांक्षा आणि स्वप्नांच्या दिशेने धाडसाने वाटचाल.
- माणसाने भीती, आळस आणि न्यूनगंड यांवर मात करून आकाशाएवढी उंच भरारी घ्यावी, ही मध्यवर्ती कल्पना आहे.
- जीवनात प्रगती करायची असेल तर विचार उंच आणि प्रयत्न सातत्यपूर्ण असावेत, असे कवी सांगतात.

Step 2 : कवितेतील आवडलेली ओळ —

“आकाशी झेप घे रे, पाखरा !”

ही ओळ अत्यंत प्रेरणादायी आहे. ती माणसाला मर्यादा ओलांडून मोठे स्वप्न पाहण्याची आणि धैर्याने पुढे जाण्याची साद घालते.

Step 3 : कवितेतून मिळणारा संदेश —

- जीवनात मोठे ध्येय ठेवले तरच मोठी यशे मिळतात.
- अपयशाची भीती न बाळगता प्रयत्न करत राहावे.
- आत्मविश्वास, जिद्द आणि सकारात्मक दृष्टिकोन यांच्या साहाय्याने माणूस उंच भरारी घेऊ शकतो.

Step 4 : निष्कर्ष — ही कविता माणसाच्या अंतर्मनातील सामर्थ्य जागृत करून त्याला स्वप्नपूर्तीची प्रेरणा देते. उच्च ध्येय, कष्ट आणि आत्मविश्वास यांच्या जोरावर जीवन समृद्ध करता येते, हा तिचा मूलभूत संदेश आहे.

Quick Tip

रसग्रहण लिहिताना विषय → आवडलेली ओळ → संदेश → छोटा निष्कर्ष असा क्रम ठेवा.
कवितेचा भाव समजून स्वतःच्या शब्दांत मांडल्यास उत्तर अधिक गुणदायी ठरते.

5. 'गढी' या कथेतील बापूंच्या सामाजिक कार्यांचे वर्णन करा.

Correct Answer : 'गढी' या कथेत बापू हे समाजहिताची जाणीव असलेले, लोककल्याणासाठी झटणारे आणि परिवर्तनवादी विचारांचे व्यक्तिमत्त्व म्हणून उभे राहतात. त्यांनी गावाच्या विकासासाठी निःस्वार्थपणे कार्य केले.

Solution :

Concept : कथेत एखाद्या पात्राचे सामाजिक कार्य समजावून सांगताना त्या पात्राने समाजासाठी केलेले प्रयत्न, त्यामागील उद्देश आणि त्याचा परिणाम यांचा विचार केला जातो. 'गढी' कथेत बापू हे समाजसेवेचे प्रतीक म्हणून चित्रित झाले आहेत.

Step 1 : समाजजागृतीचे कार्य —

- बापूंना समाजातील अज्ञान, अंधश्रद्धा आणि मागासलेपणा दूर करायचा होता.
- त्यांनी लोकांना विचार करायला, बदल स्वीकारायला आणि प्रगतीकडे वळायला प्रेरित केले.

Step 2 : गावाच्या विकासासाठी प्रयत्न —

- गावातील लोकांचे जीवनमान उंचावावे यासाठी त्यांनी विविध उपक्रम राबवले.

- एकोपा, सहकार्य आणि सामूहिक जबाबदारी यांची भावना त्यांनी निर्माण केली.

Step 3 : निःस्वार्थ वृत्ती —

- बापूंनी स्वतःच्या स्वार्थाचा विचार न करता समाजहिताला प्राधान्य दिले.
- त्यांचे कार्य हे सेवा, त्याग आणि कर्तव्यभावनेवर आधारित होते.

Step 4 : परिणाम — बापूंच्या प्रयत्नांमुळे गावात जागृती निर्माण झाली, लोकांमध्ये सकारात्मक बदल घडला आणि समाज प्रगतीच्या मार्गावर जाऊ लागला.

निष्कर्ष — बापू हे केवळ कथेतले पात्र नसून समाजासाठी झटणाऱ्या कार्यकर्त्यांचे आदर्श रूप आहेत. त्यांच्या कार्यातून समाजसेवा, एकता आणि परिवर्तन यांचे महत्त्व अधोरेखित होते.

Quick Tip

सामाजिक कार्यावर आधारित उत्तर लिहिताना कार्य काय केले ? → का केले ? → त्याचा समाजावर काय परिणाम झाला ? हा क्रम लक्षात ठेवा.

6. निबंध लेखन : 'माझा आवडता समाजसेवक' (व्यक्तीचित्रण)

Correct Answer : माझा आवडता समाजसेवक म्हणजे समाजासाठी निःस्वार्थपणे कार्य करणारा, लोकांच्या दुःखाशी एकरूप होणारा आणि परिवर्तनासाठी झटणारा व्यक्ती होय.

Solution :

Concept : व्यक्तीचित्रणात्मक निबंधात एखाद्या व्यक्तीचे व्यक्तिमत्त्व, कार्य, गुणविशेष आणि समाजावर झालेले परिणाम यांचे सुसंगत व प्रभावी वर्णन केले जाते. 'माझा आवडता समाजसेवक' या विषयातून समाजसेवेचे महत्त्व अधोरेखित होते.

प्रस्तावना — समाजात अनेक समस्या, अडचणी व अन्याय आहेत. अशा वेळी जे लोक स्वतःचा स्वार्थ बाजूला ठेवून समाजासाठी कार्य करतात, ते समाजसेवक होत. मला महात्मा गांधी हे अत्यंत आवडते समाजसेवक वाटतात.

समाजसेवकाचे व्यक्तिमत्त्व — महात्मा गांधी साधेपणा, सत्य, अहिंसा आणि त्याग यांचे मूर्तिमंत उदाहरण होते. त्यांचे जीवन अत्यंत साधे होते. उच्च विचारसरणी, निस्वार्थ वृत्ती आणि प्रखर आत्मविश्वास हे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे ठळक गुण होते.

सामाजिक कार्य —

- त्यांनी स्वातंत्र्यलढ्यात जनतेला एकत्र आणले.

- सत्याग्रह व अहिंसेच्या मार्गाने अन्यायाविरुद्ध लढा दिला.
- अस्पृश्यता निवारण, स्वच्छता व स्वावलंबन यासाठी कार्य केले.
- खादी, ग्रामोद्योग आणि स्वदेशीचा प्रसार केला.

प्रेरणादायी कार्य — गांधीजींच्या कार्यामुळे लाखो लोकांना प्रेरणा मिळाली. त्यांनी समाजाला नैतिक मूल्यांचा मार्ग दाखवला. आजही त्यांचे विचार समाजासाठी मार्गदर्शक ठरतात.

निष्कर्ष — महात्मा गांधी हे केवळ स्वातंत्र्यसैनिक नव्हते, तर एक महान समाजसेवक होते. त्यांच्या जीवनातून सत्य, सेवा आणि त्याग यांचे महत्त्व समजते. त्यामुळे ते माझे आवडते समाजसेवक आहेत.

Quick Tip

निबंध लेखनात प्रस्तावना → मुख्य भाग → निष्कर्ष ही रचना पाळा. व्यक्तीचित्रण करताना त्या व्यक्तीचे गुण, कार्य आणि प्रभाव स्पष्ट करा.